KAUPPAKAMARI

LAUSUNTO
8.11.2021

Eduskunnan valtiovarainvaliokunta
Viite: HE 146/2021 vp

LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE VALTION TALOUSARVIOKSI VUODELLE 2022

Valtiovarainvaliokunta on pyytänyt Keskuskauppakamarilta asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022. Lausunnon pyydetty teema käsittelee RRF-rahoituksen kokonaisuutta kuten rahoituksen käyttöä, kohdentumista ja vaikuttavuutta. Keskuskauppakamari kiittää mahdollisuudesta lausua.

Keskuskauppakamarin lausunnon keskeiset huomiot:

- Elvyttävän finanssipolitiikan jatkaminen vuonna 2022 keskellä huippusuhdannetta ei ole kannatettavaa. Keskuskauppakamari suhtautuu kuitenkin myönteisesti EU:n elpymisvälineeseen ja painottaa, että sitä ei tule nähdä perinteisenä elvytyksenä vaan sitä tulee tarkastella sen laajemman hyödyn näkökulmasta Suomen taloudelle ja kilpailukyvylle. EU:n elvytyspaketin hyväksymiselle oli poliittisia perusteita.
- Elpymisväline on mahdollisuus Suomelle vauhdittaa taloutta kohti vihreää kasvua suuntaamalla rahoitusta yritysten kasvua ja vientiä edistäviin investointeihin sekä tutkimushankkeisiin, joilla edistetään digitalisaatiota ja kestävän, vähähiilisen talouden ratkaisuja.
- Keskuskauppakamarin mukaan on kannatettavaa, että suurin osa elpymisvälineen rahoituksesta kohdennetaan vuonna 2022 vihreään siirtymän ja digitalisaation edistämiseen.
- Keskuskauppakamari pitää myös kannatettavana elpymisvälineen rahoituksen suuntaamista t&k-toimintaan.
- Keskuskauppakamarin arvion mukaan elpymisvälineen rahoituksen suuntaaminen yritysten hankkeisiin sekä TKI-toimintaan on rahoituksen vaikuttavuuden näkökulmasta tehokkainta. Niin käytettynä julkisella rahoituksella pystytään vivuttamaan yksityisiä investointeja.
- Rahoitettavien hankkeiden yksityiskohdat ratkaisevat kuitenkin rahoituksen vaikuttavuuden.
- Keskuskauppakamari pitää myös hyvänä, että elpymisvälineen rahoitusta suunnataan osaamisperusteisen maahanmuuton helpottamiseen ja lupaprosessien sujuvoittamiseen digitalisaation avulla. Keskuskauppakamari pitää osaajapulaa suurimpana uhkana talouden kasvun jatkumiselle. Lähes 75 prosenttia yrityksistä kokee kauppakamareiden jäsenkyselyn mukaan pulaa tai paljon pulaa osaavasta työvoimasta.

- Keskuskauppakamari näkee ongelmallisena, että elpymisvälineen rahoitusta käytetään työllisyyden tukemisen ja osaamisen kehittämisen osalta suurten julkisten uudistusten rahoitukseen, joiden elpymisvälineen jälkeinen rahoitus on avoinna.
- Esimerkiksi jatkuvan oppimisen palvelukeskus on perustettu EU:n elpymisvälineen rahoitukselle, jota palvelukeskukselle osoitetaan vuoden 2022 talousarviossa noin 30 milj. euroa. On todennäköistä, että palvelukeskuksen tapauksessa elpymisvälineen kertaluonteisella rahoituksella on luotu pysyvä menoerä valtion talouteen.
- Keskuskauppakamari on myös huolissaan elpymisvälineen 70 milj. euron rahoituksen kohdentamisesta Pohjoismaisen työvoimapalvelumallin toimeenpanoon. Vaikka Pohjoismaisen työvoimapalvelumallin tavoitteet ovat suurilta osin kannatettavia, ollaan tässäkin tapauksessa väliaikaiseksi tarkoitetulla elpymisvälineen rahoituksella toteuttamassa julkinen uudistus, jonka kustannukset tulevat jäämään lisämenoina tulevien vuosien talousarvioihin.

YLEISTÄ

Hallitus esittää vuoden 2022 talousarvion määrärahoiksi 64,8 mrd. euroa. Talousarvioesitys on 6,9 mrd. euroa alijäämäinen, mikä katetaan ottamalla lisää velkaa.

Keskuskauppakamarin näkemyksen mukaan elvyttävän finanssipolitiikan jatkaminen vuonna 2022 keskellä huippusuhdannetta, ei ole kannatettavaa. Talouden toipuminen koronaviruspandemiasta on ollut nopeaa. Talousarvioesityksessäkin BKT:n kasvun ennustetaan kiihtyvän tänä vuonna 3,3 prosenttiin ja kasvavan vuonna 2022 vielä 2,9 prosenttia. Koronasta johtuva velkaantuminen on ollut osittain ymmärrettävää, mutta lisävelkaantuminen vielä vuonna 2022, kun talous kasvaa vahvasti, ei ole Keskuskauppakamarin näkemyksen mukaan perusteltua.

Keskuskauppakamari kuitenkin suhtautuu EU:n elpymis- ja palautumisvälineeseen (RRF) myönteisesti ja huomauttaa, että EU:n elpymisvälinettä ei sen nimestä huolimatta tule nähdä perinteisenä elvytyksenä. Elpymisvälineen rahoituksen painottuminen vuodella 2022 tarkoittaa, että rahoituksella ei ole akuuttiin kriisiin liittyvää elvyttävää vaikutusta. Kriisin jälkeinen talouskasvu on jo käynnistynyt. Keskuskauppakamarin mukaan elpymisvälineen merkitystä tuleekin tarkastella sen laajemman, pitkäaikaisemman hyödyn näkökulmasta Suomen taloudelle ja kilpailukyvylle.

Suomen rahoitusosuus EU:n elpymisvälineestä on mahdollisuus Suomelle vauhdittaa taloutta kohti vihreää kasvua suuntaamalla rahoitusta yritysten kasvua ja vientiä edistäviin investointeihin sekä tutkimushankkeisiin, joilla edistetään digitalisaatiota ja kestävän, vähähiilisen talouden ratkaisuja.

Keskuskauppakamari kuitenkin muistuttaa, että poikkeuksellisen mittavan EU:n elpymisvälineen rahoitus on käytännössä velkarahaa. Jotta panostukset kannattavat, on rahoitus käytettävä aidosti kilpailukyvyn parantamiseen, kasvuun ja talouden uudistumiseen. Rahoitusta ei tule suunnata juoksevien menojen kattamiseen, saati uusien pysyvien menojen luomiseen tässä vaikeassa velkatilanteessa.

Vuoden 2022 lopussa talousarvion mukaisen valtionvelan arvioidaan olevan n. 146 mrd. euroa, mikä on n. 56 prosenttia suhteessa BKT:hen. Keskuskauppakamari pitää valtionvelan määrää huolestuttavana, kun otetaan huomioon Suomen talouden rakenteelliset ongelmat kuten väestön ikääntyminen sekä heikko pitkän aikavälin väestöennuste, jotka heikentävät huoltosuhdettamme tulevina vuosina.

VIHREÄ SIIRTYMÄ JA KESTÄVÄ KASVU

Vuoden 2022 talousarvioesityksessä ehdotetaan yhteensä 1,2 mrd. euron kohdennuksia (määrärahat ja valtuudet yhteensä) elpymis- ja palautumissuunnitelman toimeenpanemiseksi. Vuodelle 2022 kohdistuvia määrärahalisäyksiä olisi n. 636 milj. euroa.

Keskuskauppakamarin mukaan on kannatettavaa, että suurin osa elpymisvälineen rahoituksesta kohdennetaan vuonna 2022 vihreään siirtymän ja digitalisaation edistämiseen. Vihreän siirtymän osalta suurimmat talousarvioesityksen panostukset kohdistuvat energiainfrastruktuuri-investointeihin, investointeihin uuteen energiateknologiaan sekä investointeihin vähähiiliseen vetyyn sekä hiilidioksidin talteenottoon ja hyödyntämiseen. Digitalisaation osalta vuoden 2022 suurimmat kohdennukset liittyvät viestintäverkkojen laadun ja saatavuuden kehittämiseen, mikroelektroniikan arvoketjuun sekä 6G:n, tekoälyn ja kvanttilaskennan kehittämisympäristöihin.

Keskuskauppakamari pitää myös kannatettavana elpymisvälineen rahoituksen suuntaamista t&k-toimintaan. Elpymisvälineen käyttöön vuonna 2022 sisältyy talousarvioesityksessä Business Finlandille 234 miljoonan euron avustusvaltuus ja Suomen Akatemialle 40,5 milj. euron valtuus. Alustavan arvion mukaan Business Finlandin lisävaltuuksista n. 75 % kohdistuu t&k-toimintaan.

Keskuskauppakamarin arvion mukaan elpymisvälineen rahoituksen suuntaaminen yritysten hankkeisiin sekä TKI-toimintaan on rahoituksen vaikuttavuuden näkökulmasta tehokkainta. Niin käytettynä julkisella rahoituksella pystytään vivuttamaan yksityisiä investointeja. Suomessa jaetaan lähes yksimielisesti tavoite, että TKI-panostuksia pitää nostaa siten, että TKI-toimintaan käytetään vuositasolla vuoteen 2030 mennessä neljä prosenttia suhteessa BKT:hen. Olemme kuitenkin kaukana tavoitteesta ja esimerkiksi Business Finlandin avustusvaltuuksien aikaisemmat leikkaukset ovat olleet yritysten TKI-toiminnalle vahingollisia. Tekesin/Business Finlandin avustusvaltuudet vähenivät reaalisesti 43 prosenttia vuosina 2011-2018. On hyvä, että näitä leikkauksia korjataan elpymisvälineen avulla.

Keskuskauppakamari kuitenkin huomauttaa, että rahoituksen lopullisen vaikuttavuuden ratkaisevat rahoitettavien hankkeiden yksityiskohdat, jotka eivät talousarvioesityksestä selviä.

PULA OSAAVASTA TYÖVOIMASTA – SUURIN UHKA KASVUN JATKUMISELLE

Keskuskauppakamari pitää myös hyvänä, että elpymisvälineen rahoitusta suunnataan osaamisperusteisen maahanmuuton helpottamiseen ja lupaprosessien sujuvoittamiseen digitalisaation avulla. Elpymisvälineen rahoitusta ehdotetaan vuoden 2022 talousarviossa Maahanmuuttovirastolle sekä työ- ja elinkeinoministeriölle osaajien maahanmuuton tukemista koskevan digitaalisen infrastruktuurin kehittämiseen.

Keskuskauppakamari pitää osaajapulaa suurimpana uhkana talouden kasvun jatkumiselle. Lähes 75 prosenttia yrityksistä kokee kauppakamareiden jäsenkyselyn mukaan pulaa tai paljon pulaa osaavasta työvoimasta. Jopa 68 prosenttia yrityksistä arvioi, että pula osaavasta työvoimasta on rajoittanut yritysten kasvua ja liiketoimintaa. Pula osaajista tulee vain kasvamaan tulevaisuudessa, sillä yrityksistä 64,5 prosenttia ilmoitti, että rekrytointitarve kasvaa tai kasvaa merkittävästi seuraavan kuuden kuukauden aikana ja 76,3 prosenttia ilmoitti tarpeen kasvavan myös 2-3 vuoden aikajänteellä. Keskeisimmät rekrytointihaasteet johtuvat yritysten mukaan vähäisistä hakijamääristä, hakijoiden vähäisestä työkokemuksesta tai soveltumattomasta koulutuksesta sekä kannustinloukuista ja työvoiman liikkuvuuteen liittyvistä haasteista. Kysely tehtiin elokuun lopulla ja siihen vastasi n. 1300 yritystä useilta eri toimialoilta ympäri Suomea.

Keskuskauppakamari pitää osaamisperusteisen maahanmuuton lisäämistä merkittävästi nykyisesti keskeisenä keinona akuuttiin osaajapulaan vastaamisessa. Keskuskauppakamarin mukaan olisi tärkeää sujuvoittaa lupaprosessit toimiviksi, ottaa sähköinen tunnistautuminen

käyttöön, laajentaa D-viisumia helpottamaan maahantuloa jo siinä vaiheessa, kun maahantulijan oleskelulupaprosessi on vireillä sekä poistaa saatavuusharkinta. Hallituksen toimet ja osaamisperusteisen maahanmuuton edistämiseen esittämät määrärahat vuoden 2022 talousarviossa ovat oikean suuntaisia, mutta riittämättömiä.

Keskuskauppakamari näkee ongelmallisena, että elpymisvälineen rahoitusta käytetään työllisyyden tukemisen ja osaamisen kehittämisen osalta suurten julkisten uudistusten rahoitukseen, joiden elpymisvälineen jälkeinen rahoitus on avoinna. Esimerkiksi jatkuvan oppimisen palvelukeskus on perustettu EU:n elpymisvälineen rahoitukselle, jota palvelukeskukselle osoitetaan vuoden 2022 talousarviossa noin 30 milj. euroa. Työllisyyden ja jatkuvan oppimisen palvelukeskus aloitti toimintansa syksyllä 2021 Opetushallituksen kyljessä. Kyseessä on uusi virasto, eikä sen toiminnan ole tarkoitus olla väliaikaista. Jatkuva oppiminen on Suomen tulevaisuuden menestyksen kannalta keskeisessä roolissa. Ratkaisu jatkuvaan oppimiseen ei kuitenkaan ole uusi virasto. Keskuskauppakamari on huolissaan, miten palvelukeskus rahoitetaan, kun elpymisvälineen rahoitus on käytetty. On todennäköistä, että palvelukeskuksen tapauksessa elpymisvälineen kertaluonteisella rahoituksella on luotu pysyvä menoerä valtion talouteen.

Keskuskauppakamari on myös huolissaan elpymisvälineen 70 milj. euron rahoituksen kohdentamisesta Pohjoismaisen työvoimapalvelumallin toimeenpanoon. Vaikka Pohjoismaisen työvoimapalvelumallin tavoitteet ovat suurilta osin kannatettavia, ollaan tässäkin tapauksessa väliaikaiseksi tarkoitetulla elpymisvälineen rahoituksella toteuttamassa julkinen uudistus, jonka kustannukset tulevat jäämään lisämenoina tulevien vuosien talousarvioihin.

LOPUKSI

Keskuskauppakamarin näkemyksen mukaan EU:n elpymisvälineen rahoituksen käyttöä on tarkasteltava suhteessa Suomen kansainväliseen kilpailukykyyn. Elpymisvälineen rahoituksen teho laskee, jos saman aikaisesti toisilla päätöksillä heikennämme yritysten kansainvälistä kilpailukykyä. Elpymisvälineen rahoituksen puitteissa tehtävät mittavat TKI-panostukset menevät hukkaan, jos ne eivät johda Suomeen tehtäviin investointeihin.

KESKUSKAUPPAKAMARI

Johanna Sipola
johtaja

Jukka Appelqvist
pääekonomisti